

כגפן פוריה

עלון להפצת תורה ויהדות

פרשת וַיִּשְׁלַח

יציאת השבת:

17:14

ירושלים: 17:15

יד כסלו תשע"ה

הפטרה: הזון עובדיה

יציאת השבת לפי ר"ת 17:34

ברכת הלבנה

גיליון 316

כניסת השבת:

16:03

ירושלים: 16:00

הסכמים יש לכבד!

הרב עמוס שושן - רב ישובי רכס פוריה

דינה יוצאת לראות בבנות הארץ, ושכם בן חמור נשיא הארץ חוטף אותה ופוגע בה. יעקב ובניו נעצבים על המעשה אשר לא יעשה. חמור אבי שכם בא בעצת בנו לבקש את דינה לאשה הם דנים בדבר כאשר בני יעקב דורשים שאנשי שכם ימולו את עצמם. חמור ושכם בנו חוזרים לבני עירם ומשכנעים אותם למול והם מלים. והנה ביום השלישי בהיותם כואבים באים שמעון ולוי אחי דינה, הורגים את אנשי שכם ובוזזים את העיר.

כיצד מפרים בני יעקב את ההסכם? רק עיון מדוקדק בפסוקים מגלה לנו את מפרי ההסכם האמיתיים. ראשית צריכים אנו לזכור מה קדם להסכם - חטיפתה של דינה והחזקתה בכח בבית שכם. ולהסכם עצמו: חמור אבי שכם מציע (לד, ט): "והחתנתנו אותנו. בנותיכם תתנו לנו ואת בנותינו תקחו לכם", ולעניין המסחר: "ואתנו תשבו והארץ תהיה לפניכם שבו וסחרוהו והאחוזו בה". בני יעקב עונים שתנאי ראשון הוא להמול להם כל זכר ואז יסכימו (לד, טז): "ונתנו את בנותינו לכם ואת בנותיכם נקח לנו וישבנו אתכם והיינו לעם אחד". רשי' במקום עומד על הבדלי הלשון בין ניתן לניקח. ניתן את אשר נחפוץ וניקח ככל אשר נחפוץ.

לפי ההסכם המושכות היו בידי בני יעקב לבחור מבנות שכם כמו שירצו ולתת מבנותם אם ירצו. ואולם שכם וחמור בבואם לפני בני עירם הם הופכים את התנאי ואומרים (שם, כא): "את בנותם נקח לנו לנשים ואת בנותינו נתן להם". אולי היינו יכולים לומר שדברים אלו נאמרו לצורכי פנים "כדי לרצותם שיאותו להמול". אך הם ממשיכים ואומרים: "מקניהם וקניינם וכל בהמתם הלוא לנו הם!" יצא מרצע מן השק. בני יעקב לא הפרו את ההסכם, שכם וחמור קדמו אותם, לא נותר אלא לפגוע באנשי שכם ולהציל את דינה ובני יעקב עושים פעולה נועזת. אמנם, מעשה שמעון ולוי מסכן את יעקב ומשפחתו והוא מגיב בחריפות (שם, ל): "עברתם אותי להבאישיני ביושב בארץ". ואולם טעם דבריו הוא משום: "ואני מתי מספר ונאספו עלי והכוני ונשמדתי אני וביתי". גם בימנו עלינו לעמוד איתן מול נסיונות של הסכמים מפקפקים, לנהוג בחכמה ולהתפלל לה' שיצילנו מאויבנו.

בהוצאת מכון "שערי תורה": פוריה-נוה עובד ד.ג. גליל תחתון 15210

שערי תורה וחסד ע"ר * כולל אברכים * שיעורי תורה * פרסומים תורניים * גמ"ח עזרה לנוקקים *
הדפסה: דפוס כנרת. עריכה: צ. שוריק. היה שותף. להעברת תרומות: בנק המזרחי סניף טבריא מספר חשבון: 123459

שינוור דיפלומוטי – בין ישראל לעמים

לדעת רבותינו פרשת וישלח היא פרשת היסוד של היחס בין עם ישראל לאומות העולם וכדברי רבי יהונתן: "כל מי שרוצה לרצות ולפייס מלך או שלטון ואינו יודע דרכם וטכסיסיהם יניח פרשה זו לפניו".

לאחר עשרים שנה של יעקב בחרן הוא חוזר לארץ כנען לאביו. בדרך יצטרך להיפגש עם אחיו עשיו. יעקב עדיין זוכר את דברי עשיו אחיו (כו, מא): "יקרבו ימי אבל אבי, ואהרגה את יעקב אחי". ולפיכך הוא מכין את עצמו לפגישה זו. גם על רבי יהודה הנשיא, הוא רבי – רבן של כל ישראל מסופר במדרש (בראשית רבה פרשה עח) שבשעה שהלך להיפגש עם ראשי המלכות הרומית, היה מעיין בפרשת "וישלח". וכך גם מייעץ רבי יהונתן: "כל מי שרוצה לרצות ולפייס מלך או שלטון ואינו יודע דרכם וטכסיסיהם יניח פרשה זו לפניו".

מסתבר שמשך כל השנים נצטרכו פרנסי האומה לעיין בפרשה זו. היום אולי יותר מתמיד, צריכים אנו לעיין בפרשה זו כדי לדעת באיזו דרך נלך, האם הסכמי אוסלו הם הפתרון לסכסוך הערבי הישראלי או שמא הבנות זינבה? אולי עמידה ללא כל פשרה ואולי ישנה דרך אחרת? הבה נעיין יחדיו בפרשה. ראשית יעקב בודק את השטח בשולחו מלאכים לעשיו אחיו, ואולם אלו משיבים לו: "באנו אל אחיך אל עשיו וגם הולך לקראתך וארבע מאות איש עמו". כששמע יעקב את תשובתם, שעשיו נשאר עשיו וכוונותיו אינן טהורות, אלא וארבע מאות איש עמו – פניו למלחמה, הוא מתירא, אך יראתו זו אינה משתקת אותו, אלא הוא פועל בשלושה אופנים:

יעקב מתפלל לבורא עולם "הצילני נא מיד אחי, מיד עשיו". ואולם הוא אינו מסתפק בתפילה אלא מכין עצמו לדורון (למתנה) ולמלחמה. הוא שולח לאחיו מתנה גדולה של צאן ובקר, יעקב גם דואג לשים רווח בין העדרים כדי להשביע עינו של אותו רשע. ואולם מתוך חששו הגדול שמא לא יתפייס עשיו, הוא מחלק את מחנהו לשניים ומצייד את המחנה בכלי מלחמה. על פי המדרש עשה זאת יעקב בו זמנית: "זיינם (צייד את ילדיו בכלי זיין, כלי מלחמה) מבפנים, והלבישם לבנים מבחוץ". הוישטת ידו של יעקב לשלום לא מנעה ממנו להחביא חרב מתחת בגדיו, לעת הצורך. נשים לב כי מנחתו של יעקב לא כללה דבר ממה שהווה את המחלוקת בינו לבין עשיו: הבכורה והברכות. יעקב רק נותן מתנות של צאן ובקר. הוא אינו מוותר על הברכות, אם כי מזכיר כבדרך אגב שהברכות לא נתקיימו.

"ויהי לי שור וחמור" – אבא אמר לי מטל השמים ומשמני הארץ, זו אינה לא מן השמים ולא מן הארץ (רש"י). ואולם, ממשיך יעקב ואומר (לג, יא): "קח נא את ברכתי אשר הובאת לך". אף על פי שלא נתן כי הוא זה מברכותיו של אביו, אלא רק מן הבקר ומן הצאן. יעקב אבינו רומז לנו, כי אל לנו לוותר על ערכי היסוד שלנו כדי להתפייס עם אויבנו.

מעניין שגם אליעזר עבד אברהם בהגיעו לרבקה נותן לה נזם זהב ושני צמידים זהב ובהמשך (כד, נג) נתן לרבקה כלי כסף וכלי זהב ובגדים, בעוד שלאחיה ולאמה נתן מגדנות (פירות של ארץ ישראל). והטעם, שאת רבקה לקח אתו ליצחק ולכן ההשקעה חזרה לביתה. אך לאחיה ולאמה נתן רק מגדנות שהוא דבר כלה ואבד מן העולם.

האם ישנו פתרון?

לשאלה האם ישנו פתרון לסכסוך ההיסטורי הזה? מתוך הפרשה עולה, כי בסופו של דבר אין הסכם של קבע טוב יותר מאשר ההיפרדות, גם היא נעשית בדרך דיפלומטית כפי שאומר יעקב לעשיו (לג, יג-יד): "אדוני יודע כי הילדים רכים והצאן והבקר עלות עלי, ודפקום יום אחד ומתו כל הצאן, יעבור נא אדוני לפני עבדו ואני אתנהלה לאטי לרגל המלאכה אשר לפני ולרגל הילדים, עד אשר אבוא אל אדוני שעירה".

יעקב מוצא סיבה שלא להצטרף למסעו של עשיו, גם אם זה בכפיפת קומה רגעית, 'הילדים רכים'... ואולם יעקב אבינו מלמדנו מוסר גדול: לא צריך לפתור את כל הבעיות שישנם – כאן ועכשיו! אפשר לדחותן למחר, ויש מחר למחר, וכדברי רש"י: "הרחיב לו הדרך... אמר אם דעתו לעשות לי רעה ימתין עד בואי אצלו... והוא לא הלך. ואימתי ילך? בימי המשיח. שנאמר: זעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו".

הסדר בניינים כזה, של אי-לוחמה ושקט יכולים להתקיים אלפי שנים, רק בבוא המשיח נגיע להסדר של קבע מתוך עמדת כת, לשפוט את הר עשיו. או אז התקיים בנו בע"ה גם המשכו של הכתוב, כפי שהוא מובא בהפטרה של פרשתנו בפיו של הנביא עובדיה: זעלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשיו – "והייתה לה' המלוכה".

ברח לו יעקב מפני עשיו?

ברי לנו מאז ומתמיד שיעקב ברח מפני עשיו אחיו, מאז שאמו רבקה מצווה אותו (כח, מג): "ועתה בני שמע בקולי וקום ברח לך אל לבן אחי חרנה". ערב המפגש עם אחיו, לאחר יותר מעשרים שנה שלא ראהו היה יעקב פוחד ומיצר, שמא יהרוג ושמא יהרג. האם נוכל להעלות על דעתנו אפשרות או פעם בהם עשיו ברח מפני יעקב?

בפרשתנו יש פסוק כזה! וכך מפורש (לו, ה): "ויקח עשיו את נשיו ואת בנותיו ואת כל נפשות ביתו ואת מקנהו ואת כל בהמתו ואת כל קנינו אשר רכש בארץ כנען וילך אל ארץ מפני יעקב אחיו". וברש"י פירש: "וילך אל ארץ – לגור באשר ימצא". ויסוד פירושו הקדוש, שלא כתוב לאיזו ארץ ילך ולא כתוב אל הארץ, אלא לארץ.

משל למה הדבר דומה? לאדם העוזב את הדירה השכורה שגר בה, קודם שמצא דירה אחרת לעבור אליה. יוצא ועובר 'לגור באשר ימצא'. כך עשיו בורח מפני יעקב! מדוע? יעקב הרי לא איים על עשיו, למה עשיו בורח מארץ כנען? התשובה היא, כיון שיעקב הגיע לארץ בדעה נחושה – זו ארצו! פה אשב כי איזויתה!

כאשר יעקב מגיע בנחישות מתוך הבנה שזו ארצו, עשיו מסתלק, (גם אם תולה הוא את עזיבתו בעניינים מסחריים "כי היה רכושם רב משבת יחדיו"). בהחלט יש פה אמירה גם לימנו, שבזמן שנדע כי זו ארצנו הבלעדית שנתנה לנו על ידי בורא עולם גם אחרים יבינו זאת וידעו את מקומם.

הלכות עבודה זרה

בפרשה יעקב הורש מבניו להסיר את אלוהי הנכר מתוכם. להלן הלכות בנושא זה מתוך משנה תורה לרמב"ם פרק ג.
 א. המקבל עליו אחד מכל מיני עבודה זרה באלוה, חייב סקילה: אפילו הגביה לבינה ואמר לה אלי את, וכל כיוצא בדיבור זה חייב; ואפילו חזר בו בתוך כדי דיבור, ואמר אין זה אלי, אין חזרתו כלום, אלא נסקל. העובד עבודה זרה כדרכה, ואפילו עשה דרך ביזיון חייב. כיצד: הפוער עצמו לפעור כדי לבזותו, או זרק אבן למרקוליס כדי לבזותו הואיל ועבודתו בכך חייב, ומביא קרבן על שגגתו.

ב. העובד עבודה זרה מאהבה, כגון שחשק בצורה זו מפני מלאכתה שהייתה נאה ביותר, או שעבדה מיראתו לה, שמא תריע לו כמו שהן מדמין עובדיה שהיא מטיבה ומריעה אם קיבלה עליו באלוה, חייב סקילה; ואם עבדה כדרך עבודתה או באחת מארבע עבודות מאהבה או מיראה, פטור.

ג. המגפף עבודה זרה, והמנשק לה, והמכבד והמרבץ לפניה, והמרחיץ לה, והסך והמלביש והמנעיל, וכל כיוצא בדברי כבוד האלו עובר בלא תעשה, שנאמר "ולא תעבדם"; ודברים אלו, בכלל עבודה זרה. ואף על פי כן אינו לוקה על אחת מהן, לפי שאינן בפירושו; ואם הייתה דרך עבודתה באחד מכל הדברים האלו, ועשהו לעובדה חייב.

ד. ישב לו קוץ ברגלו בפני עבודה זרה לא ישוח ויטלנו, מפני שנראה כמשתחויה לה; נתפזרו לו מעות בפניה לא ישוח ויטלנו, מפני שנראה כמשתחויה לה: אלא ישב, ואחר כך יטול. פרצופים המקלחים מים בפני עבודה זרה לא יניח פיו על פיהם וישתה, מפני שנראה כמנשק לעבודה זרה.

ה. אסור לעשות צורות לנוי, ואף על פי שאינן עבודה זרה: שנאמר "לא תעשון איתי אלוהי כסף ואלוהי זהב" (שמות כ"ט) כלומר, צורות של כסף ושל זהב שהן לנוי, כדי שלא יטעו בהן הטועים וידמו שהן לעבודה. ואין אסור לצור לנוי, אלא צורת האדם בלבד. לפיכך אין צרין, לא בעץ ולא בסיד ולא באבן, צורת האדם: והוא שתהא הצורה בולטת, כגון הציור והכיור שבשטרקלין וכיוצא בהן; ואם צר, לוקה. אבל אם היתה הצורה מושקעת, או צורה של סמנין כגון הצורות שעל גבי הלוחות והטבליות, או צורות שרוקמין באריג הרי אלו מותרות.

ו. טבעת שיש עליה חותם שהוא צורת אדם אם היתה הצורה בולטת אסור להניחה, ומותר לחתום בה; ואם היתה הצורה שוקעת מותר להניחה, ואסור לחתום בה מפני שהנחתם תיעשה בו הצורה בולטת. וכן אסור לצור דמות חמה ולבנה כוכבים ומולות ומלאכים, שנאמר "לא תעשון איתי" לא תעשון כדמות שמשין המשמשין לפני במרום, ואפילו על הלוח. צורות הבהמות ושאר נפש חיה חוץ מן האדם, וצורות אילנות ודשאים וכיוצא בהן מותר לצור אותן, ואפילו היתה הצורה בולטת.

למעוניינים להשתתף בהוצאת עלון זה נא לפנות לדוד: 0577788463

עלון זה מוקדש:

לרפואת: אברהם ולאה ציטרון הי"ד. היה יצחק שושן הי"ד. שרה בת שמחה הי"ד. יצחק אילוז הי"ד. מרים יהודה הי"ד. ציפורה ויהושע לוי הי"ד. ביבה אלימלך הי"ד. ישי הלוי הי"ד. אורי חיים רווח הי"ד. עזר בן עישה הי"ד. תיקוה בת עזיזה הי"ד. אלגרה בת ג'אן הי"ד. מויל בת ענולה הי"ד. פנחס זרחי הי"ד. הראל בן אביגיל הי"ד. אילנה בת סליחה הי"ד. ישי ורחל לוי הי"ד. חנה בת זוהרה הי"ד. להחזרת נעדריו צה"ל ושבויו ובהם: גיא חבר, רון ארד, זכריה באומל, יהודה כץ, צבי פלדמן, יהונתן פולארד הי"ד. לעילוי נשמות הנערים: אייל יפרח הי"ד, גיל-עד שעאר הי"ד, נפתלי יעקב פרנקל הי"ד. ולענין אורון שאול הי"ד וחללי מבצע צוק איתן. לעילוי נשמות: הרב מרדכי אליהו זצ"ל. הרב משה מלל זצ"ל. הרב שלמה זוף ז"ל. רבי יעקב ששן ז"ל. זנה וזה ז"ל. ברכה ספן ז"ל. נדיר נחם ז"ל. נסים כהן ז"ל. ספר נסים ז"ל. נחיה שמעון בת חזאת ז"ל. מנחה לוי ז"ל. אסתר בת תרא ז"ל. אסתר חוד ז"ל. זנה יעקב ז"ל. דעה פנקס ז"ל. הרב אברהם צוקרמן זצ"ל. מרדכי ומשה בני לאה מרדכי ז"ל. אליה בת פריחה ז"ל. תרצה זיגון ז"ל. ישראל אברהם נתן בן מלכה ז"ל. אסתר בת זוהרה ז"ל. אסתר וענבר נחם ז"ל. ישראל בן שושנה ז"ל. יצחק בן מויל מרדכי ז"ל. רובי בן שלום צעדי ז"ל. מרים וענטו ז"ל. עזיזה עמנו ז"ל. יצחק ועמרים אטיאס ז"ל. נסים בן חנה ז"ל. שמעון אבוסבול ז"ל. יצחק ולאה אסטרובו ז"ל. רות יעקב ז"ל. חיה רחל לוי ז"ל. אליהו טייטל ז"ל. נעימה בת מגידה ז"ל. שמחה אילוז ז"ל. ראובן אלון בן נחמה ז"ל. סליקה שושן ז"ל. לואיזה מורד ז"ל. זוהרה בת חנה ז"ל. עליזה כהן ז"ל. ר' חיים ארתונה ז"ל. אהרן זקן ז"ל. אורי ארון מועלם ז"ל. חוד חגיבי ז"ל. חוד גרוסברג ז"ל. אברהם עמנו דמרי ז"ל. רבי חוד הכהן זצ"ל. עישה דהן ז"ל. מויל ואליהו תורגמן ז"ל. יוסף בחום ז"ל. יוסף הכהן ז"ל. ולענין הנספים בשואה ובהם: אלכסנדר שנדור, שושנה רווח, רפאל פרייז, וציעייליה צילה לבית משפחת ציטרון הי"ד.

אין לעיין בעלון זה בשעת התפילה